

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Vanemlusprogrammi “Imelised aastad” tulemused 2017. aasta teise poole kokkuvõte

- Vanemlusprogrammi “Imelised aastad” on Eestis **rakendatud üle kolme aasta**.
- Pilootperiood kestis 10.2014 – 03.2017 Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi raames. Koolituse läbis 523 lapsevanemat ja osales 21 kohalikku omavalitsust (KOV). Edasi on tegevus jätkunud riigieelarvelistest vahenditest ja KOV-ide osalisel omafinantseerimisel.
- “Imelised aastad” 16-nädalane põhiprogramm on suunatud 2–8-aastaste laste vanematele ning 8–10-nädalane jätkuprogramm 3–12- aastaste laste vanematele. Ühte lastevanemate gruppi kuulub kuni 14 osalejat, koolitus on grupitöö põhine (kohtumistega kord nädalas) ning sellega kaasnevad praktilised kodutööd. Grupid komplekteeritakse tihedas koostöös KOV-idega.

Vahetud eesmärgid

- Vanemlike oskuste suurendamine
- Vanema ja lapse suhte parandamine
- Laste enesekontrolli ja sotsiaalsete oskuste arendamine
- Laste käitumise probleemide vähendamine või ennetamine

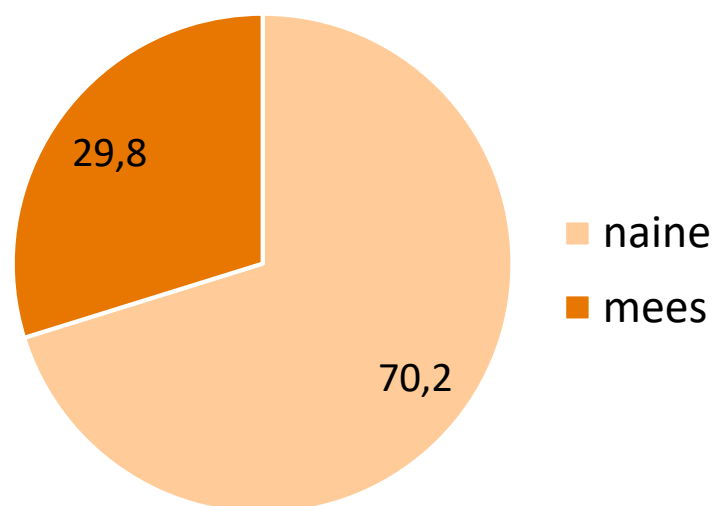
Pikaaegne eesmärk

- Laste ja noorte käitumisprobleemidest tuleneva akadeemilise edasijõudmatuse, vägivaldsuse, õigusrikkumiste ja sõltuvusainete tarvitamise ennetamine ja vähendamine.

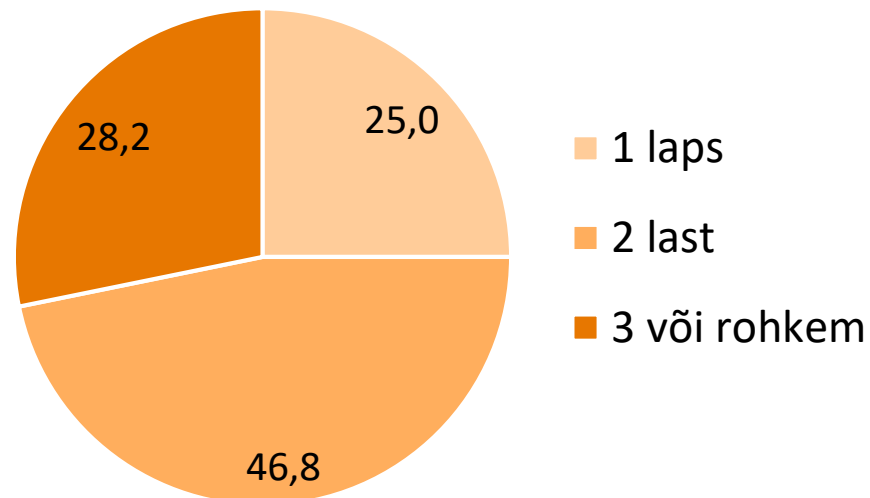
- Käesolev kokkuvõte kajastab esimeste pilootperioodi järgsete põhiprogrammi koolitusgruppide tulemusi. Grupid toimusid perioodil 09.2017 – 01.2018.
- Osales **15 KOV-i**: Tallinn, Tartu, Kohtla-Järve, Keila, Haapsalu, Jõhvi vald, Ülenurme vald, Rapla vald, Võru vald, Antsla vald, Raasiku vald, Haljala/Vihula vald (koostöös), Kuusalu/Anija vald (koostöös).
- Toimus **17 koolitusgruppi**, sh 12 eesti ja 4 vene keeles ning 1 eesti/vene grupp.
- Põhiprogrammi koolituse lõpetas kokku **180 lapsevanemat**, mis on 80% alustanutest (alustas 224).
- Lisaks teostati 2 koolitust Laste Vaimse Tervise Keskustes (Tallinnas ja Pärnus) ning 1 jätkuprogrammi koolitus Tallinnas. Nende gruppide tulemusi ei ole antud kokkuvõttes kajastatud.
- 39% vanematest tuli koolitusele üksi, 54% koos lapse teise vanemaga ning 7% koos kellegi teisega (nt vanavanem, muu sugulane).

KOOLITUSELE TULNUD LASTEVANEMATE:

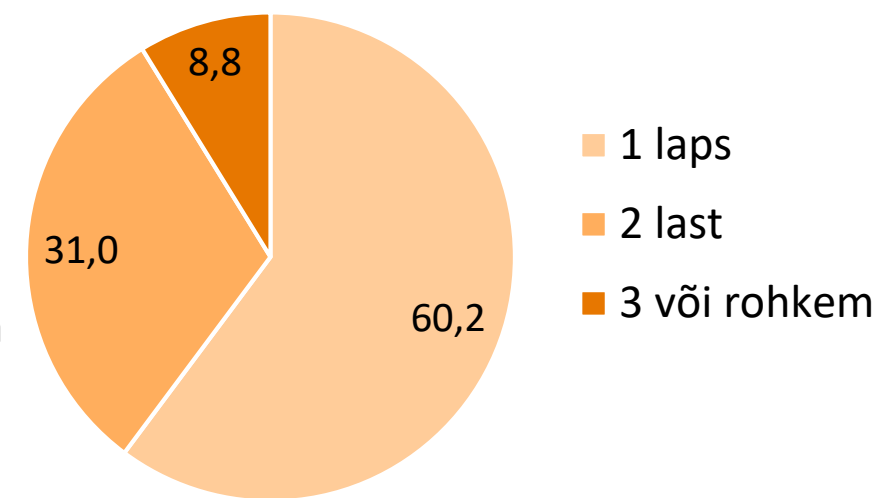
SUGU

ALAEALISTE LASTE ARV

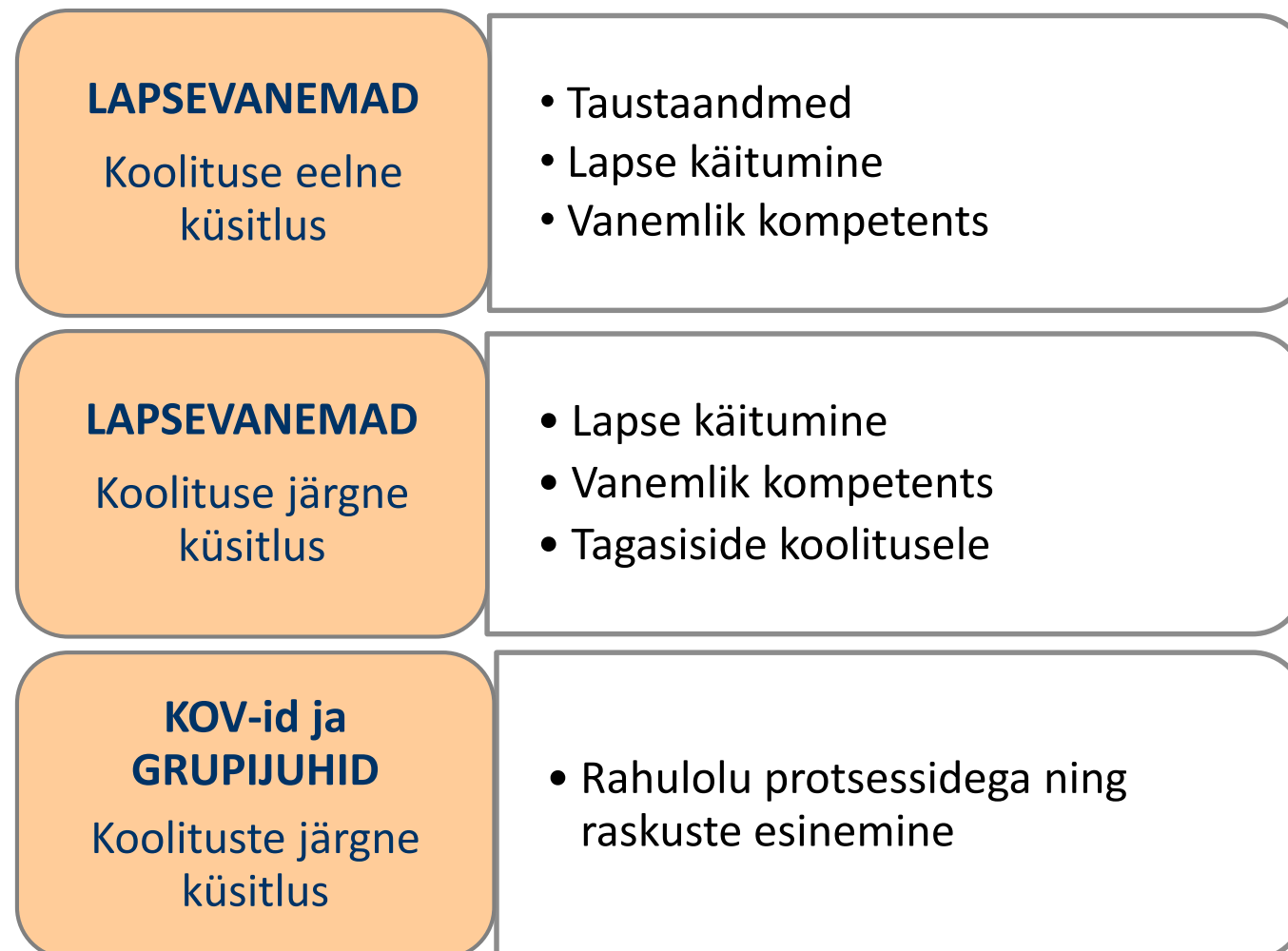

2-8-A LASTE ARV

- Vanemlusprogrammi pilootperioodil järgselt on koolitustega kaasnevat andmekogumist mõnevõrra lihtsustatud ning võetud kasutusele lühemad ankeedid.
- Enne koolitusega alustamist ning vahetult peale selle lõppu täitsid lapsevanemad ära lapse tugevuste ja raskuste ankeedi (SDQ). Kui grupijuhid soovisid oma grupi kohta rohkem infot saada, täideti lisaks vanemliku kompetentsi küsimustik (PSOC). Koolituse lõpus koguvad grupijuhid ka vanemate tagasisidet koolitusele.
- Lisaks teostas TAI 2018. a jaanuaris elektroonse tagasiside kogumise osalenud KOV-idelt ja grupijuhtidelt.

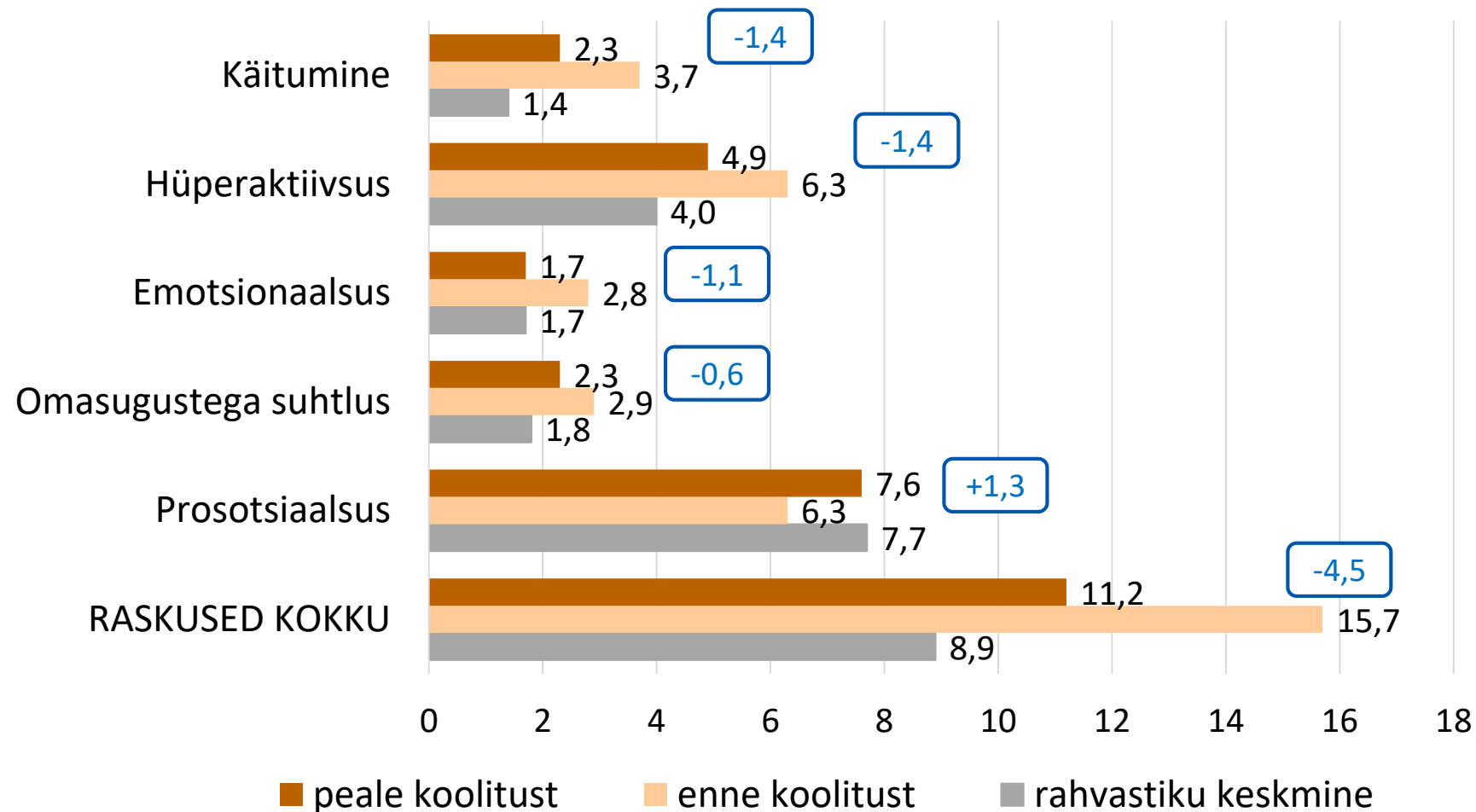

Tugevuste ja raskuste ankeedi valdkonnad

1. Käitumisega seotud raskused <i>Conduct problems scale</i>	<ul style="list-style-type: none">• Sageli esineb jonni- või vihahooge• Üldiselt sõnakuulelik, täidab täiskasvanu korraldused• Kakleb sageli teiste lastega või kiusab neid• Sageli valetab või teeb sohki• Varastab kodust, koolist või mujalt
2. Hüperaktiivsusega seotud raskused <i>Hyperactivity scale</i>	<ul style="list-style-type: none">• Püsimatu, üliaktiivne, ei suuda pikka aega paigal püsida• Pidevalt nihelev või väänlev• Laseb ennast kergesti häirida, tähelepanu hajuv• Mõtleb enne tegutsemist asjad läbi• Viib ülesande lõpuni, hea tähelepanuvõime
3. Emotsionaalsed raskused <i>Emotional problems scale</i>	<ul style="list-style-type: none">• Kaebab sageli pea- ja kõhuvalude ning iivelduse üle• Muretseb paljude asjade pärast, tundub sageli murelik• Sageli õnnetu, nukrameelne või nutu äärel• Uutes olukordades ärev või klammerduv, kaotab kergesti enesekindluse• Palju hirme, kartlik
4. Omasugustega suhtlemise raskused <i>Peer problems scale</i>	<ul style="list-style-type: none">• Pigem omaette hoidev, tavatseb üksi mängida• Tal on vähemalt üks hea sõber• Üldiselt meeldib teistele lastele• Teised lapsed narrivad või kiusavad teda• Saab paremini läbi täiskasvanute kui omavanustega
5. Prosotsiaalsus <i>Prosocial scale</i>	<ul style="list-style-type: none">• Hoolib teiste inimeste tunnetest• Jagab meeeldi oma asju (maiustusi, mänguasju, pliiatseid jne) teistega• Abivalmis, kui keegi on viga saanud, endast väljas või tunneb end halvasti• Väiksemate laste vastu lahke• Aitab sageli teisi (nt vanemaid, õpetajaid, teisi lapsi)

6. RASKUSED KOKKU

Vanem vastab 3-sel skaalal, kui õigeks ta igat väidet oma lapse kohta peab. 25 väite vastuste põhjal arvutatakse välja 6 skoori.

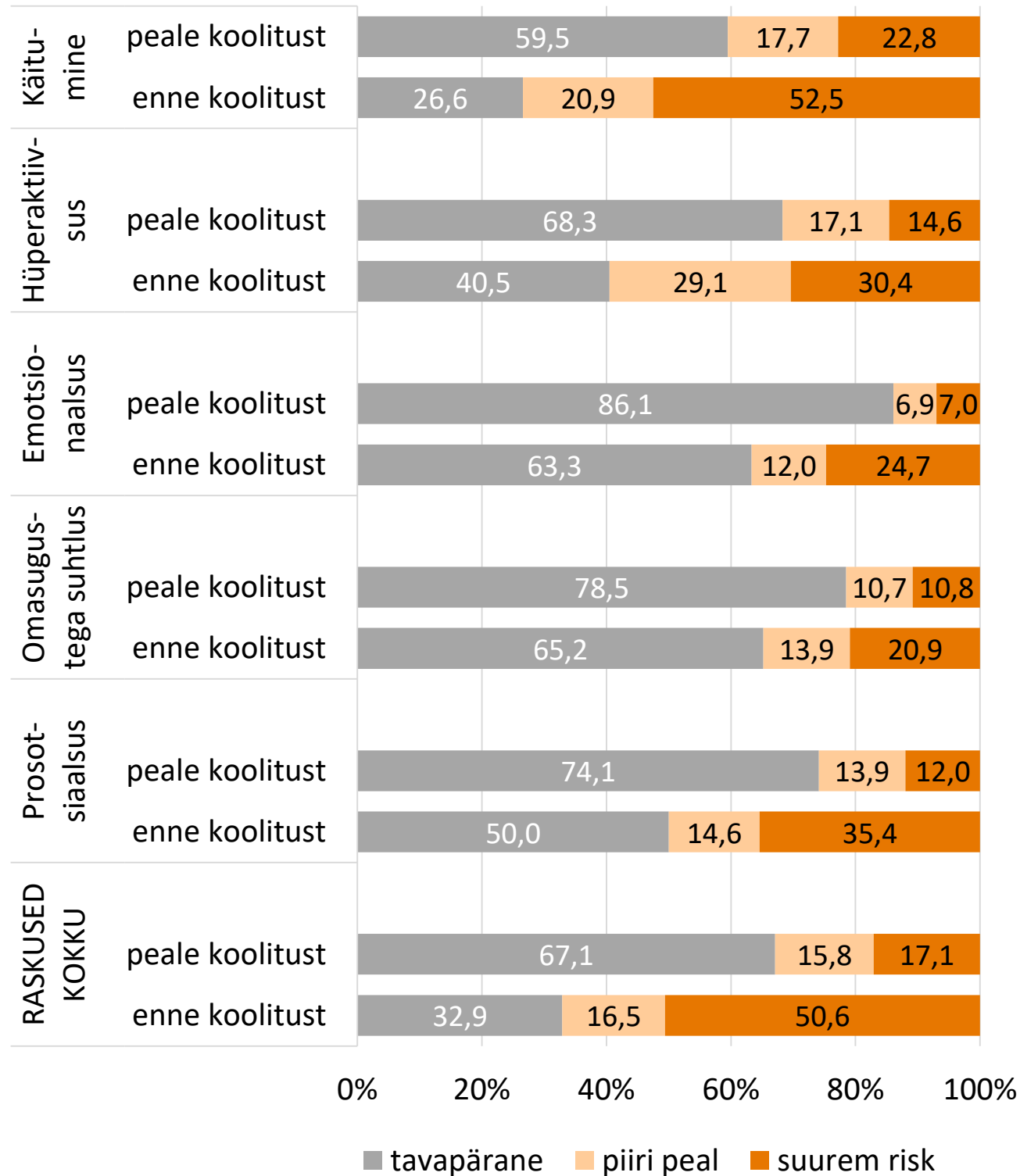

- Koolituse lõpuks on lapse käitumisega seotud raskused vähenenud ja prosotsiaalsus suurenenud (kõik muutused on statistiliselt olulised).
- Rohkem on vähenenud käitumised, mida esines enam.

- Analüüsitud on 158 lapsevanema andmeid. Skoorid arvutatakse iga valdkonna alla kuuluvate väidete põhjal. Viis alaskoori saavad olla vahemikus 0 – 10 ning raskuste koondskoor (mis arvutatakse esimese nelja skoori põhjal kokku) vahemikus 0 – 40. Kõigi raskustega seotud skooride puhul, mida kõrgem on skoor, seda rohkem muresid on lapse käitumisega. Prosotsiaalsuse puhul, mida kõrgem on skoor, seda rohkem on lapses hoolivust ja abivalmidust ehk tugevusi.
- 2016. a lõpus teostas TAI üle-eestilise uuringu lastevanemate seas kasutades muuhulgas ka SDQ ankeeti, et saada võrdluseks rahvastiku keskmised näitajad. Joonisel on hallides tulpades näidatud 2–8-a laste vanemate üldpopulatsiooni tulemused. Selle põhjal on näha, et keskendumis- ja tähelepanuraskustega seotud käitumist ongi antud vanuses lastel tavapäraselt rohkem kui nt emotsioonide või teistega suhtlemisega seotud raskusi.
- Koolitusele tulevad valdavalt vanemad, kellel on lapse käitumisega ilmnenud mingeid probleeme ja seega on koolituse eelne SDQ näitajate tase kõrgem kui üldpopulatsioonis. Koolituse lõpuks on mitmed skoorid jõudnud üsna lähedale rahvastiku keskmisele, on aga jätkuvalt märgatavalt kõrgemad seotuna käitumiskeskumise ja tähelepanuraskustega (esimene ja teine skoor).

Laste käitumine (2)

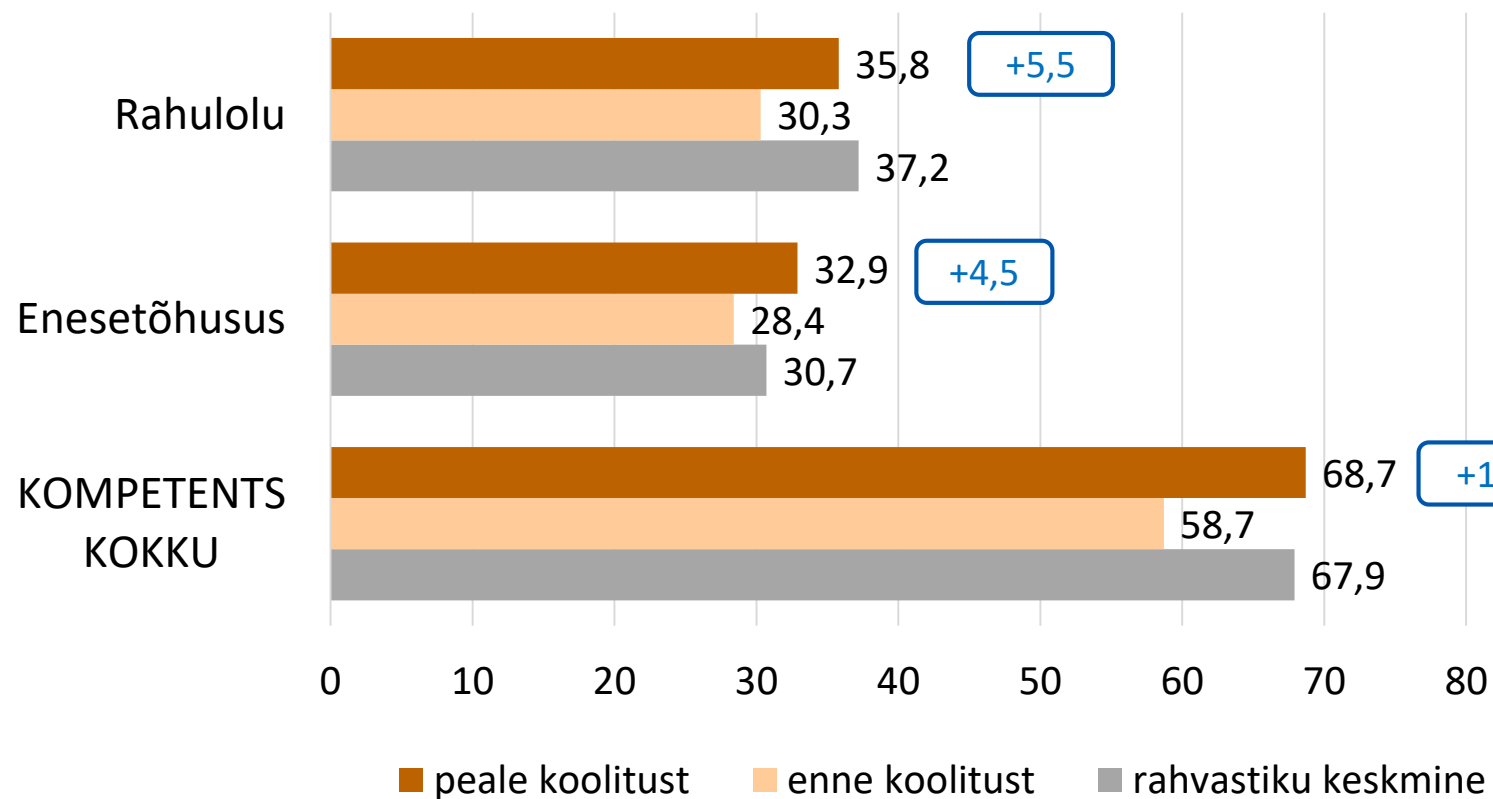

Laste osakaal, kellel on suuremaid raskusi, on koolituse lõpuks kahanenud ligi 3 korda (vt raskused kokku).

- Skoori tulemused saab jagada kolme hinnangulisse gruppi: lapse tavapärane eakohane käitumine, piiripealne seisund (esineb mõningaid raskusi) ja tugev risk, kus esineb olulisi käitumisega seotud probleeme. Jaotus põhineb rahvastiku uuringu andmetel (ja teoreetiliseks eelduseks on, et 10% rahvastikust on suuremate käitumisraskustega).
- Koolituse lõpuks on oluliste raskustega gruppi kuuluvate laste osakaal vähenenud kõige enam esimese ehk käitumise valdkonna puhul, kus ka koolituse eelne seis on olnud kõige tõsisem (jonn, sõnakuulmatus, kaklemine jm).

Tajutud vanemlik kompetents (1)

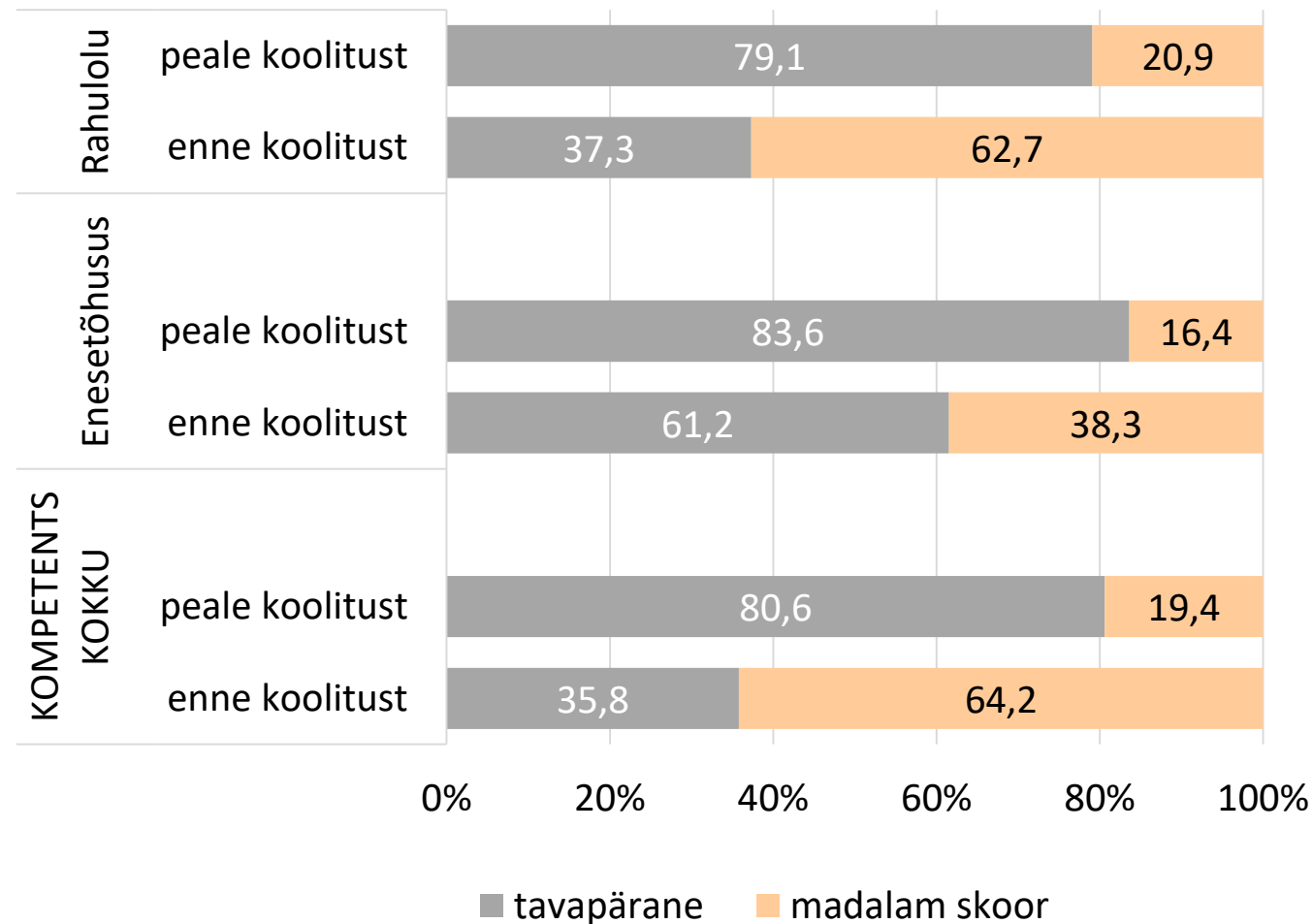

Koolituse lõpuks on kasvanud vanema motiveeritus ja tõhusus lapsevanemana (kõik muutused on statistiliselt olulised).

- PSOC ankeeti kasutati osades gruppides ning analüüsitud on 67 lapsevanema andmeid. 16 väite põhjal, millele vastatakse 6-pallisel nõustumise skaalal, arvutatakse välja kolm skoori:
 - 1) rahulolu, mis väljendab frustratsiooni ja motivatsiooni taset (9 väidet, skoor vahemikus 9 – 54),
 - 2) enesetõhusus, mis väljendab suutlikkust ja probleemide lahendamise oskust vanemana (7 väidet, skoor vahemikus 7 – 42),
 - 3) vanemlik kompetents kokku (kõik 16 väidet, skoor vahemikus 16 – 96).
- Mida kõrgem on skoor, seda suurem on vanemlik kompetents.
- Ka PSOC küsimustikku kasutati üle-eestilises lastevanemate uuringus ning hallides tulpades on näidatud rahvastiku keskmised tulemused 2–8-a laste vanemate puhul. Koolituse eelselt on näitajad üldpopulatsiooni keskmisest madalamad. Koolituse lõpuks on rahulolu näitaja üldpopulatsiooni keskmisest veidi madalam ning enesetõhususe näitaja isegi veidi kõrgem.

Tajutud vanemlik kompetents (2)

Lapsevanemate osakaal, kelle vanemliku kompetentsuse tase on madalam, on koolituse lõpuks vähenenud kolm korda.

- Ka PSOC ankeedi tulemuste alusel on võimalik vastajaid jagada hinnangulistesse gruppidesse. Selle aluseks on üle-eestilise vanemate uuringu näitajad. Madalama skooriga gruppi on arvestatud vastajad, kes jäävad rahvastiku alumise 20% näitajate piiresse.
- Koolituse lõpuks on madalama skooriga lapsevanemate osakaal vähenenud nii rahulolu kui ka enesetõhususe skaala puhul. Rahulolu on koolituse alguses madalam ning ka muutus suurem.

- Jaanuaris 2018 saadeti kõigile osalenud KOV-idele elektroonne küsimustik palumaks nende hinnangut saadud kogemustele. Ankeedile vastas 14 spetsialisti, igast osalenud KOV-ist üks (v.a. Tallinn, kes on juba pikaaegne koolituste korraldaja).
- **Vanemlusprogrammi soovitatakse ka teistele omavalitsustele.** Soovitamist hinnati 10-pallisel skaalal ning märgitud vastuste keskmine on 9,0.
- **Koolituse korraldamisega seotud koormus on pigem väike.** 57% (n=8) KOV-ide esindajatest peavad korraldamise koormust pigem väikeseks, 14% (n=2) väikeseks ning 29% (n=4) pigem suureks. Kõige keerulisem oli seejuures lastevanemate grupi komplekteerimine. Valdavalt leiti koolitust vajavaid vanemaid lastekaitse-/sotsiaaltöötaja nimekirja alusel või kohalike lasteaedade kaudu.
- **Lapsevanematelt saadi eelkõige positiivset tagasisidet.** 79% (n=11) KOV-ide esindajatest märgivad, et on saanud vanematelt koolituse kohta positiivset tagasisidet ja 14% (n=2) ütlevad, et on saanud nii positiivset kui ka negatiivset tagasisidet (1 ei ole vanematelt infot saanud). Koostööd grupijuhtidega hindavad KOV-i esindajad heaks.
- **Enamus KOV-e sooviks ka edaspidi vanemlusprogrammiga jätkata.** 86% (n=12) vastajatest leidis, et nende KOV-is võiks vanemlusprogrammiga kindlasti või pigem jätkata ning 14% (n=2) ütlesid, et nende KOV pigem ei jätkaks. Viimase osas on põhjuseks nt rahalised ressursid.

- Iga lastevanemate grupiga töötab nelja kuu jooksul kaks grupijuhti. Üks grupijuht võib paralleelselt läbi viia ka mitut gruppi. Jaanuaris 2018 saadeti koolitusi läbiviinud grupijuhtidele elektroonne küsimustik, millele vastas 18 inimest (23-st grupijuhist, kes koolitusi teostasid).
- **Grupijuhid on oma töös väga motiveeritud.** Oma motivatsiooni taset paluti hinnata 7-pallisel skaalal ning vastuste keskmine on 6,6.
- **Koostööd KOV-idega peavad grupijuhid heaks.** 67% (n=12) vastajatest märgivad, et koostöö käigust raskusi ei olnud ning 28% (n=5) täheldavad mõningate raskuste esinemist.
- **TAI ja grupijuhtide vaheline koostöö sujub.** Grupijuhtidel paluti hinnata erinevaid aspekte seotuna TAI tegevusega: info jagamine, supervisioonide/kovisioonide korraldamine, tekkinud küsimuste või probleemide lahendamine jmt. Rahulolu TAI tööga on üldiselt hea (vastuste keskmised 7-pallisel skaalal on vahemikus 6,0-6,6). Jooksvaid muresid on rohkem seoses TAI poolt konkursside ja hangete korraldamisega KOV-ide leidmiseks ja grupijuhtide valimiseks (keskmine hinnang 5,6).
- **Grupis osalevate vanematega koostöö osas** on grupijuhtidel rohkem väljakutseid seoses iganädalaste kodutööde tegemisega, motivatsiooni hoidmisega pika perioodi jooksul ning sellega, et osade perede probleemid osutuvad grupis lahendamiseks liiga keeruliseks (ja vaja oleks rohkem personaalset lähenemist).

Tervise Arengu Instituut

National Institute for Health Development

Kokkuvõtte koostas: Aire Trummal

Vanemlusprogrammi kontaktisik TAI-s:

Kärt Vajakas (tel: 659 3933, e-post: kart.vajakas@tai.ee)

Lisainfo programmi kohta:

<http://www.terviseinfo.ee/vanemlusprogramm>

